

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Archeologisch

RIJKSMONUMENT PASPOORT

Nr

532120

Highzone photography, Paul Voorthuis

Het rijksmonument bestaat uit meerdere scheepswrakken uit de zeventiende en achttiende eeuw

Toponiem
Rijksmonumentnummer
Provincie
Gemeente
Plaats
Kadastrale percelen

BASISGEGEVENS

Oudeschild, Rede van Texel

Burgzand Noord

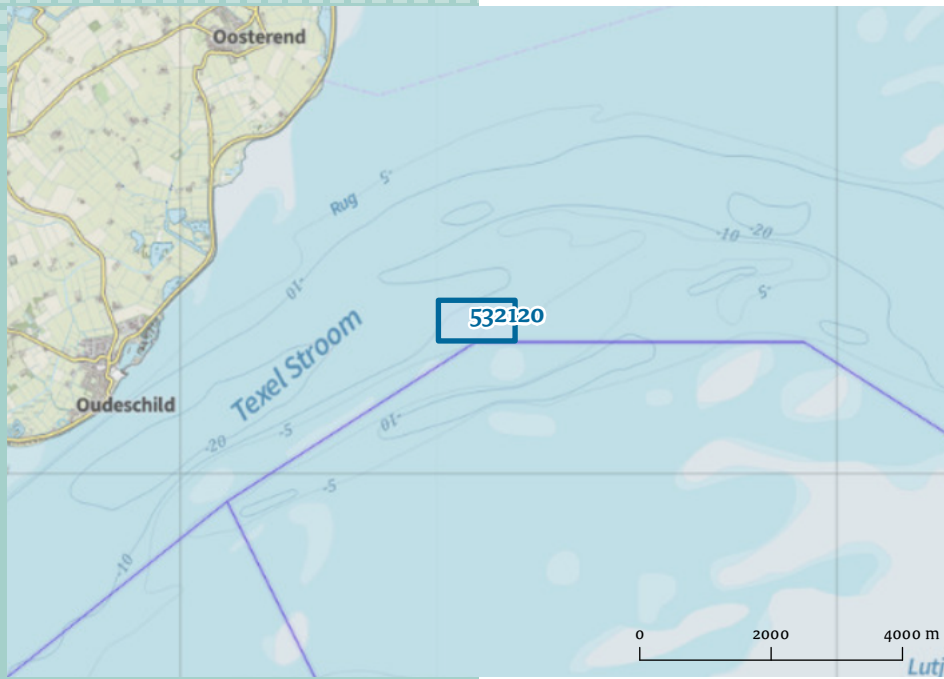
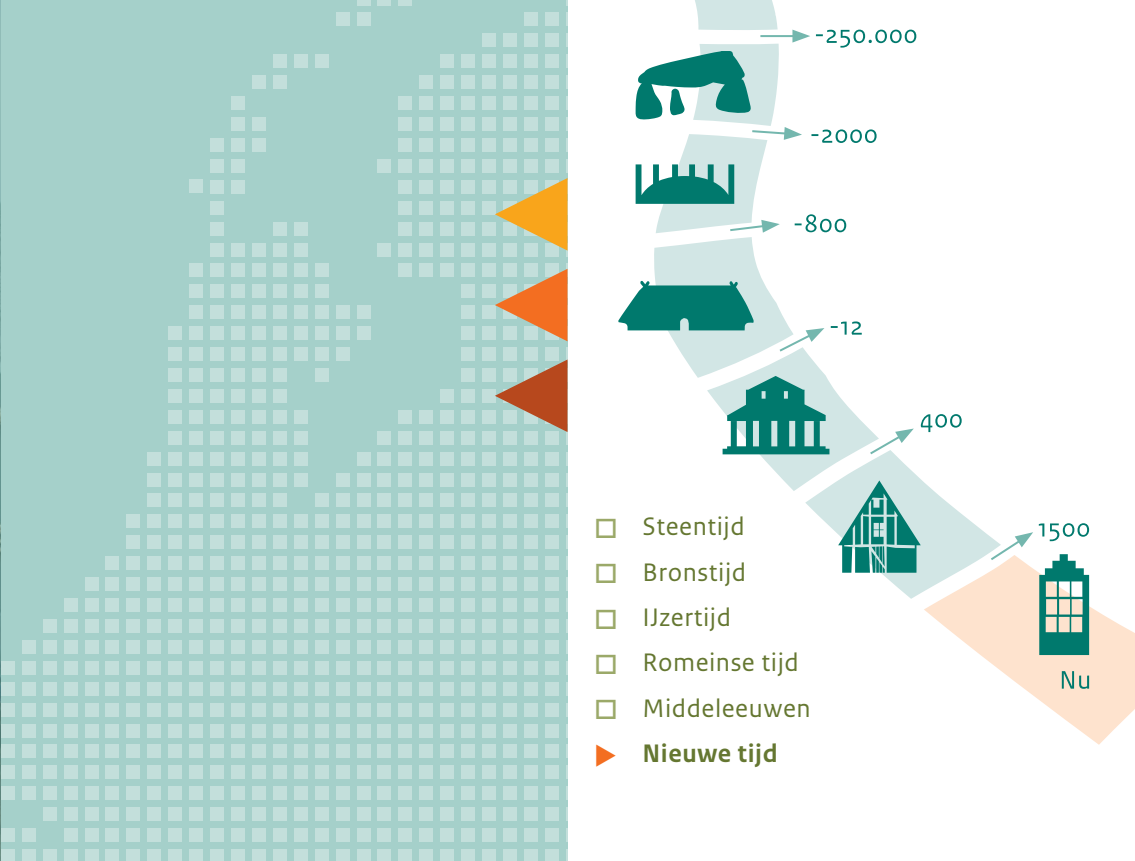
532120

Noord-Holland

Texel

Den Burg

Texel U 33, 36

Algemene informatie

Voor de kust van Texel, in de stromingen van de Waddenzee, ligt het rijksmonument Burgzand Noord (BZN). In 1988 werd scheepswrak Burgzand Noord 3 het eerste beschermde rijksmonument onder water. Toen duidelijk werd dat er in deze zone meerdere scheepswrakken lagen is in 2013 de omvang van dit monument uitgebreid tot een gebied van 1500 x 1000 m. Het rijksmonument is vernoemd naar de ondiepte Burgzand, die al sinds de zeventiende eeuw op de kaart staat.

Dit gebied was onderdeel van de voormalige Rede van Texel, een beschutte ankerplaats die tussen 1500 en 1800 intensief is gebruikt. De grote zeegaande schepen die te veel diepgang hadden om in geladen toestand over de Zuiderzee te varen, werden hier geladen en gelost of lagen te wachten op gunstige wind om uit te varen. Toch was deze plek niet altijd veilig. Ze is meerdere malen geteisterd door zware stormen waarbij soms wel tientallen schepen in één storm vergingen. In totaal zijn in dit gebied ongeveer vijfhonderd tot duizend schepen vergaan. Tegen het einde van de achttiende eeuw verloor de Rede van Texel haar status door verschillende omstandigheden, zoals oorlogen en de aanleg van het Noordhollandsch Kanaal, waardoor schepen direct naar Amsterdam konden varen. Na de achttiende eeuw bestond nog steeds scheepvaart in dit gebied, maar in veel mindere mate. <

Nederlandse schepen op de Rede van Texel, wachtend op gunstige wind om uit te varen; in het midden de 'Gouden Leeuw', het vlaggenschip van Cornelis Tromp (Ludolf Bakhuizen 1671).

Verhaal over het rijksmonument[532120]

Het scheepswrakkenkerkhof ligt in de binnenste bocht van de Texelstroom, die zich langzaam naar het zuiden verplaatst. Deze verplaatsing is waarschijnlijk nog steeds het gevolg van de aanleg van de Afsluitdijk in 1932, waarbij een natuurlijk evenwicht tussen erosie en sedimentatie nog altijd niet bereikt is. Het verplaatsen van stroomgeulen kan lokaal gepaard gaan met sterke erosie. Hierdoor kunnen scheepswrakken die honderden jaren begraven zijn geweest weer boven de waterbodem tevoorschijn komen.

De eerste wrakken werden ontdekt rond 1975 door sleepnetvisserij, waarop Texelse duikers zijn getipt die erop zijn gaan duiken. Veel wrakken van Burgzand Noord hebben bijna namen gekregen van de Texelse duikers op basis van opvallende zaken aan het scheepswrak,

zoals 'het Poolse kanonnenwrak' en 'het Gele stenenwrak'.

In de decennia hierna zijn steeds meer scheepswrakken ontdekt en vervolgens onderzocht door (voorlopers van) de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Een aantal van de wrakken is na het onderzoek afgedekt, met het oogmerk om ze ter plekke te bewaren voor toekomstig onderzoek. Om te voorkomen dat de resten door sterke getijdenstromingen zouden wegspoelen, is een methode ontwikkeld met steigergaas dat verzawaard met kettingen over de wrakken wordt gelegd, waardoor het beschermende sediment niet wegspoelt. Sinds 2001 wordt dit rijksmonument jaarlijks gemonitord met multi-beamsonar, waarmee op een snelle manier kan worden aangetoond of bepaalde wrak-

ken verzanden, terwijl andere juist (meer) vrijspoelen. Op dit moment zijn er binnen de begrenzing van het archeologische rijksmonument 15 scheepswrakken (BZN 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18) bekend en aangrenzend liggen de resten van scheepswrak BZN 19.

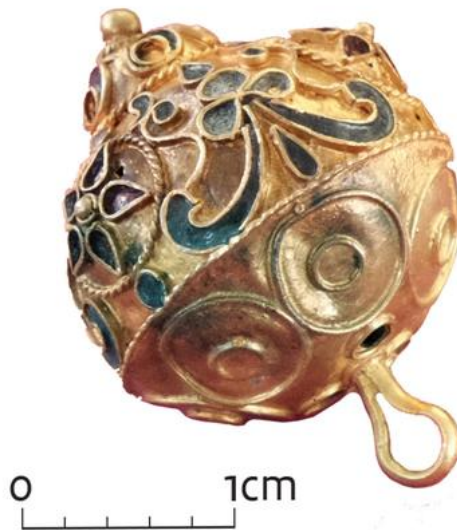
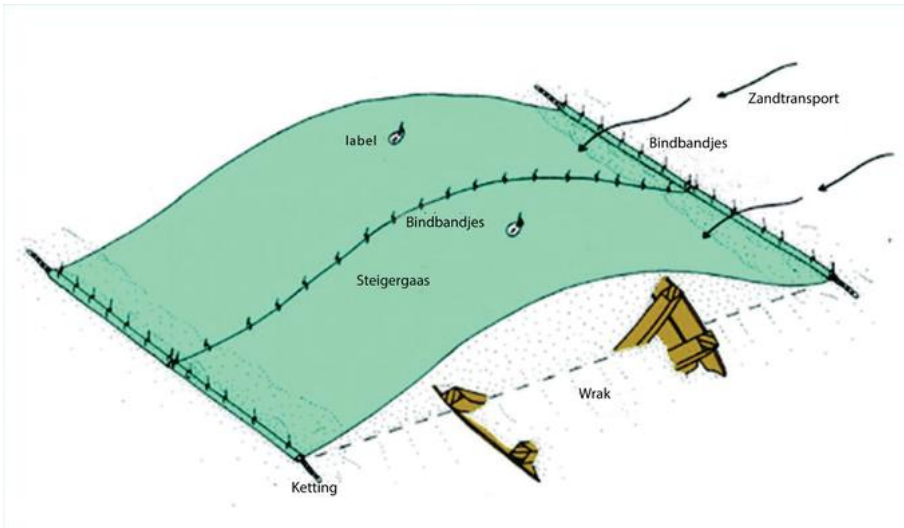
Binnen het rijksmonument zijn scheepswrakken uit de zeventiende en achttiende eeuw gevonden.

- **BZN 2** is een bewapend handelsschip dat voer op het Oostzeegebied. Het is waarschijnlijk gezonken tijdens het derde kwart van de zeventiende eeuw. Het wrak is afgedekt met steigergaas.
- **BZN 3** is mogelijk het VOC-schip De Rob, dat in 1640 vergaan zou zijn. Het wrak is afgedekt met zandzakken en steigergaas.
- **BZN 4** is een West-Indiëvaarder uit de achttiende eeuw, o.a. geladen met vaten koffiebonen. Dit wrak is afgedekt met steigergaas.
- **BZN 8** is een bewapend schip dat kort na 1658 is gezonken, wat gebaseerd is op de vondst van een bronzen luidklok uit dat jaar. Het wrak is afgedekt met steigergaas.
- **BZN 9** is een vermoedelijke straatvaarder uit het midden van de zeventiende eeuw. Dit scheepswrak is grotendeels onderzocht door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- **BZN 10** is een bewapend handelsschip en is rond 1700 gezonken. Het scheepswrak was o.a. geladen met Iberische kruiken, wat doet vermoeden dat het gehandeld heeft met het Middellandse Zeegebied. Ook dit wrak is afgedekt met steigergaas.
- **BZN 11** is een zeventiende-eeuws schip alias 'Groot leeg', zo genoemd door het gebrek aan lading of andere vondsten.
- **Van BZN 12** is niet bekend wat voor type schip het is. Het heeft de bijnaam 'Gele stenenwrak' gekregen, vanwege de lading natuur- en bakstenen. Het schip is gebouwd rond 1650-1660

en is gezonken rond het derde kwart van de zeventiende eeuw.

- **BZN 13** is een klein fragment van een schip dat vermoedelijk in de eerste helft van de zeventiende eeuw gebouwd is.
- **BZN 14** is een groot bewapend handelsschip met de bijnaam 'Potter', vernoemd naar de ballaststenen (door lokale duikers potters genoemd) die de scheepsconstructie bedekken. Het schip dateert uit de tweede helft van de zeventiende eeuw. Het scheepswrak is door de lading stenen beschermd.
- **BZN 15** ligt op 40 m van BZN 14 en wordt daarom het 'fragment bij Potter' genoemd. Het is een deel van het boord van een schip, daterend uit de tweede helft van de zeventiende eeuw en geladen met staven smeedijzer.
- **BZN 16** is een fragment van een vlak of boord van een schip, vermoedelijk uit de zeventiende of achttiende eeuw.
- **BZN 17**, ook wel bekend als 'het Palmhoutwrak', is een vermoedelijke straatvaarder en is tussen 1640-1650 in Nederland gebouwd. Het schip is rechtstandig in de bodem gezonken en vermoedelijk tot het eerste dek bewaard gebleven, inclusief de lading. Het is om die reden afgedekt met steigergaas.
- **BZN 18** is een klein fragment van een schip, dat vermoedelijk (op basis van de vondsten) uit de zeventiende eeuw dateert. Het is niet bekend wat voor type schip het is geweest.
- **BZN 19** ligt net buiten het archeologisch rijksmonument en bestaat uit de resten van een schip met een deel van de lading bestaande uit kisten. De vondsten doen vermoeden dat het uit de zeventiende of achttiende eeuw dateert. Recent onderzoek laat zien dat ook buiten de begrenzing van het archeologisch rijksmonument nog wrakken aanwezig zijn. <

Toepassing van een afdekkingsmethode in het Burgzandgebied. Steigergaas dat verzwaard met kettingen over de wrakken wordt gelegd, zorgt ervoor dat het beschermende sediment niet wegspoelt.

Bij het uitrollen van het steigergaas over het Palmhoutwrak trof een van de duikers deze sierknoop aan in de zandlaag.

Waarom bescherming voor de toekomst?

Archeologische resten zijn een belangrijke informatiebron over het verleden. Voor veel perioden zelfs de enige. Alleen de bodem kan ons vertellen hoe de mensen leefden en werkten voordat er geschreven bronnen waren. Maar ook later, als er wel historische bronnen beschikbaar zijn, kunnen archeologische resten ons veel duidelijk maken. In die zin is ook de bodem een archief waaruit geput kan worden om de geschiedenis van de plek te vertellen.

Vanwege de wetenschappelijke waarde en/of belevingswaarde worden archeologische resten beschermd. Dat is nodig omdat het bodemarchief meestal onzichtbaar is en dus kwetsbaar. Bij graafwerkzaamheden kunnen archeologische resten onbedoeld worden vernield. Van sommige terreinen is de waarde zo groot dat ze onder bescherming van de Erfgoedwet vallen. Dit zijn de archeologische rijksmonumenten. Deze rijksmonumenten vragen om alertheid: het gehele terrein is kwetsbaar, niet alleen de zichtbare resten.

Het gebied met de scheepswrakken is een van de ca. 1500 archeologische rijksmonumenten in Nederland. <

Zorgvuldig gebruik

Om archeologische resten voor de toekomst te behouden geldt als vuistregel: hoe minder de bodem verstoord wordt hoe beter. Voor werkzaamheden die het rijksmonument aantasten heeft u daarom een vergunning nodig. Voorbeelden zijn de bouw van woningen of bedrijfspanden, het graven van sleuven voor kabels, leidingen of drainagebuizen, het uitgraven of dempen van sloten en grachten, het verlagen van het maaiveld, het plaggen en diepploegen van grond. Ook voor herstel- en onderhoudswerkzaamheden om het rijksmonument in stand te houden, is soms een vergunning nodig.

Voor rijksmonumenten waar de archeologische resten onzichtbaar en dieper onder de grond liggen is een vrijstellingsdiepte van toepassing. Veel grondwerkzaamheden kunnen tot die diepte (onder maaiveld) zonder vergunning uitgevoerd worden.

De vergunning wordt verleend door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (namens de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), of – vanaf de inwerkingtreding van de Omgevingswet – uw gemeente.

U kunt bij de Infodesk van de Rijksdienst de brochure 'Vergunningprocedure voor archeologische rijksmonumenten' opvragen waarin meer informatie staat over de gebruiksmogelijkheden van het rijksmonument. Ook kunt u de Infodesk vragen naar subsidiemogelijkheden.

info@cultureelerfgoed.nl

033-421 74 56

Bij uw rijksmonument gaat het om archeologische resten op en/of dicht onder de zeebodem; daarom is er geen vrijstellingsdiepte van toepassing.

Paul van Galen

Een maquette van de Rede van Texel in de zeventiende en achttiende eeuw in het museum Kaap Skil op Texel.

